

LARY

Nr 2
Juni 2004

FÖR STRUP- OCH MUNHÅLECANCER

Profilen:
Gösta Jorhede
Sidorna 4

*Trevlig
sommar*

**Rädd för vatten
Valen på Riksstämman**
Sidan 5

**Samtalsgrupp
i Jönköping**
Sidan 6-7

**Rösten hos
laryngektomerade**
Sidan 12-13

"PÄRLAN"
Fyrväpplingen
Sidan 10

**En annorlunda
rökinformation**
Sidan 7

**Seminarier
och riksstämman**
Sidan 8-9

LARY

Årgång 31 • Nr 2-2004

SVENSKA LARYNGFÖRBUNDET
KANSLI & REDAKTION

Barks Väg 14, 170 73 Solna

TEL. 08-655 83 10 - FAX. 08-655 46 10

TEXTTEL. 08-655 43 20

E-POST laryngforbundet@telia.com

PG 85 17 54-2 - BG 5703-3573

HEMSIDA: www.laryngforbundet.nu

ANSVARIG UTGIVARE Bo Persson

REDAKTÖR Bo Zachrisson

MEDARBETARE I REDAKTIONEN
Kerstin Wähler, Viola Landewall
Bengt Johnsson, Gunnar Schneider

FÖRBUNDSORDFÖRANDE

Bo Persson

Övre Hantverksgatan 20 A

831 36 Östersund

TEL. 063-12 30 41

MOBIL 070-512 51 96

E-POST bo.persson.laryng@telia.com

GRAFISK FORM

Gunnar Schneider

E-POST schneider@chello.se

TRYCK

Grafiska Punkten, Växjö

MATERIAL

till tidningen sänds till:

Svenska Laryngförbundet

Barks väg 14, 170 73 Solna

Märk kuvertet "Lary"

Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera insänt, ej beställt material.

Insänt material returneras

endast på begäran.

Eftertryck och citering är tillåten om källan anges.

ANNONSER

1/1 sida färg 7.000:-

1/1 sida i svart 5.000:-

1/2 sida i svart 2.750:-

1/4 sida i svart 1.500:-

Spalt 56x265 mm 2.250:-

STIFTELSEN LARYNGFONDEN

ORDFÖRANDE Hans-Ola Fors

Barks väg 14, 170 73 Solna

TEL. 08-655 40 01

E-POST laryngfonden.kansli@telia.com

POSTGIRO 90 02 02-3, 91 82 58-5

BANKGIRO 5936-5338

I N N E H Å L L

2 Innehåll

Ledaren. Ordförande kåserar

4 Profilen: Gösta Jorhede

30 år med ett hål i halsen

5 Rädd för vatten

Ett test med flytväst

6-7 Samtalsgrupp

Jönköping

7 En annorlunda rökinfo

på Manillaskolan

8-9 Seminariet och

Riksstämman

Ett bildreportage

10-11 Fyrväpplingen

- en pärla i Roslagen

12-13 Rösten hos larynger

rapport från ett forskningsprojekt

14-15 Våldigt vad tiden går fort

En rapport från Halland

16 Samtalsgrupp för laryngektomerade

Viktiga informationsdagar

17 Efterlysningen

Logopedens tips

Hur funkar handsfree

17 Krysset

Lösningen av kryss 1/04

18 Krysset

Ett nytt kryss

19 Föreningsadresser

Här hittar du din förening

L E D A R E N

Så har vi än en gång genomfört en riksstämman, och den ägde rum i Malmö. Givande föreläsningar, intensiva debatter och nyval av förtroendeledamöter, etc. Det här var andra året vår riksstämman avhölls utanför Stockholm (förra året i Göteborg). Vi är övertygade om att en "rundgång" inom landet med vår riksstämman är både angelämt samt till fördel för vårt förbund och våra föreningar. Fortsättning följer.

ÄNTLIGEN! Ett numera populärt utrop så att det verkligen hörs. Tack från oss alla som kämpar mot "Tobaksdjävulen" för att riksdagen, med förkrossande majoritet, samtliga partier utom Moderaterna, tog beslutet att restauranger, caféer, serveringslokaler m.fl. skall vara helt rök-

fria f.o.m. 1 juli 2005. Vad nöjda man är inom patientförbunden, institutioner, sjukvården, socialstyrelsen, cancerfonden, VISIR, hotell- och restauranganställdas fackförbund, yrkesföreningarna mot tobak d.v.s. läkare mot tobak, tandläkare mot tobak, sjuksköterskor mot tobak, lärare mot tobak m.fl.

Jag vill särskilt ge en eloge till Göran Boéthius, läkare mot tobak, som i många år kämpat för en rökfri miljö inom ovan nämnda lokaliteter. Vi gratulerar och gläds med varann!

Bo Persson

- ♥ har ett tiotal läns- och regionföreningar runt om i landet
- ♥ bevakar och tillvaratar medlemmarnas intressen
- ♥ arbetar aktivt för att hjälpa medlemmarna tillbaka till ett meningsfullt liv
- ♥ ordnar rehabiliteringsseminarier och -resor
- ♥ har sitt kansli i Stockholm
- ♥ arbetar för att starta samtalsgrupper för både patienter och anhöriga antingen via sjukvårdspersonalen eller i lokalföreningarnas regi
- ♥ ger ut tidningen LARY med aktuell information, artiklar och reportage
- ♥ har regelbundet kurser för förbundets och föreningarnas förtroendevalda samt antirökinformatörer
- ♥ håller kontakt med myndigheter och serviceorgan
- ♥ tillhör Handikapporganisationernas Samarbetsorgan
- ♥ är en av huvudmännen i Cancerfonden
- ♥ har kontakt med motsvarande förbund i andra länder
- ♥ har förtroendeanslutna läkare, tandläkare, logoped, kurator och dietist
- ♥ har instiftat den fristående Stiftelsen Laryngfonden

STIFTELSEN LARYNGFONDEN

*i kamp mot
Strup- och munhålecancer*

Laryngfonden – en fristående fond instiftad av Svenska Laryngförbundet – står öppen för ansökningar om bidrag, vilka kan beviljas i enlighet med fondens ändamål:

Fondens ändamål är att främja forskning och utveckling, särskilt inom områdena laryng-, hemilaryng- och glossektomi samt främja vård och rehabilitering för behövande sjuka inom dessa områden, dock ej sådant som åligger stat, landsting och kommun, enligt gällande lagar, regler och praxis

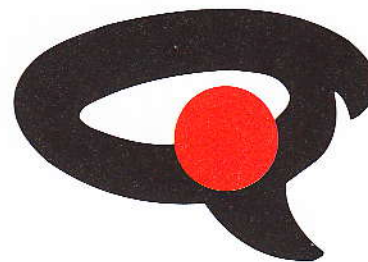
***Bidrag och gåvor
emottages tacksamt på:***

Postgiro

90 02 02-3 • 91 82 58-5

Bankgiro

5936-5338

Ansökningsblankett för bidrag finns hos:

Stiftelsen Laryngfonden

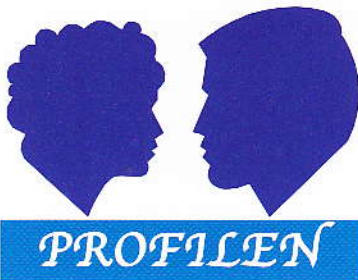
Barks väg 14 • 170 73 Solna

telefon 08-655 40 01

e-mail: laryngfonden.kansli@telia.com

30 år med ett hål i halsen

**Tiden har gått så fort
då man tänker tillbaka.
Jag var inte mer än 41 år när
sjukdomen slog till.**

Den 2 januari 1974 fyllde min hustru år. För att gratulera, kom en dam som vi inte sett på länge. Hon sa till mig, Gösta vad konstig du låter när du pratar. Jag hade snarkat på natten så vi satte det i samband med detta. Men för säkerhets skull ringde jag till läkarmottagningen och fick en tid redan dagen efter. Läkarens snabba besked blev, på måndag åker du upp till Sahlgrenska. Tag med dig necessären för du får säkert ligga kvar över natten. Om du får andningsbesvär så måste du åka till akuten med detsamma.

På måndagen åkte jag upp till sjukhuset. Där fick jag beskedet, du har en tumör stor som en tumnagel i halsen. Jag blev inlagd och stomiopererad dagen efter så att jag kunde andas fritt. Läkarna var rädda för att jag skulle kvävas.

Efter alla provtagningar blev jag strålad 3 gånger, 1 minut var gång. På den följande operationen, som tog ca 8 tim, togs mina stämband bort. För att lära mig prata fick jag gå hos logoped Eva Ahrling. Sedan dess har jag ett fungerande matstrupstal. Eva hade mig som patient 2 ggr i veckan för att lära mig att rapa upp orden. Vi provade med

Gösta Jorhede, 30 år efter operationen

Vichyvatten, men det gick inte så bra. Så nu pratar jag utan detta hjälpmedel.

Inte ensam om sjukdomen

Vi var 5 personer som lägg på avdelningen för samma åkomma. Vården var mycket fin, från både läkare och sjuksköterskor. Jag blev glad när jag fick frågan om jag ville träffa någon från laryngföreningen. En person som gjort en likadan operation. Vår nyss avlidne vän Harry Olsson, kom och informerade mig. Det var mycket bra att få reda på att man kan leva utan stämband. Många har blivit opererade under dessa 30 år. Många har kommit till vår förening men några har gått igen. Mest på grund av att man går tillbaka till sitt arbete. Hjälpmedlen idag gör det lättare att gå tillbaka. Alla är inte heller föreningsmänningar. Men vi som tycker om detta har det trevligt genom vår gemenskap, på möten, talkurser och rekreationsresor.

Jag var taxichaufför på den tiden och tänkte det går väl aldrig att klara ett sånt jobb när folk inte hör vad jag säger. Men har man en förstående chef och en stöttande familj, då går allting bra.

Jag och min dåvarande chef åkte ut på stan, där jag fick svara i en kommunikationsradio, man hade såna på den tiden. Det gick så bra att jag körde Taxi i hela 14 år efter det.

En dag ringde Bengt Nordlund från TV Norrköping och undrade om jag ville ställa upp i TV och visa mitt handikapp. Det svarade jag ja till direkt. Han kom vid jultiden 1978, mitt i julruschen, och vi körde omkring i stan. Bengt var också med på vår onsdagsträff och pratade med många av våra medlemmar. Även den läkare som opererat mig fick en pratstund.

Programmet sändes senare i TV. Det kom också en efterföljare som hette, "Vad hände sedan". Då gjorde Bengt ett hemma hos program. Folk stod utanför när hela TV-teamet var hemma hos oss och riggade upp sina kablar genom vår balkong. Så jag blev faktiskt en "riktig TV-kändis" på kuppen.

Många trevliga kontakter.

Allt har gått mycket bra genom åren. Jag har fått träffa många människor som jag lärt känna på grund av min sjukdom.

Efter att det andra programmet hade sänts i TV 1981 ringde det en riktig kändis till oss, "Kändisen" heter Bo Person, han undrade och frågade lite om sjukdomen och vår förening. Detta blev sedan hans stora intresse. Idag är han vår förbundsordförande. Vi tror att han får sitta på den stolen länge till då det inte finns folk att rekrytera till så ansvarsfulla uppdrag. Vi vet inte om vi kan få så många nya medlemmar eftersom vi alla försöker intala ungdomarna att ej börja röka. Vi tror nämligen att rökningen är den allra största boven i dramat, "strupcancer".

"Livet går vidare, sluta röka".

*Hälsningar från
GÖSTA JORHEDE
ordförande i Göteborgsföreningen*

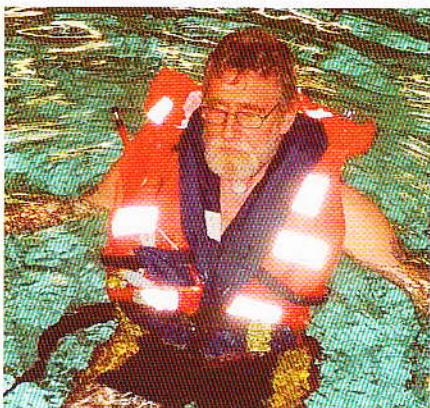
Rädd för vatten?

- Text & Bild Bengt Johnsson -

För många laryngektomerade är det otänkbart att gå ut i en båt eller ens gå ut på en brygga.

Om olyckan skulle vara framme och man skulle hamna i vattnet är chanserna små att man skulle klara sig. Genom hålet i halsgropen skulle lungorna snart fyllas med vatten och då skulle det liksom vara kört.

Kunde man bara hitta en tillräckligt effektiv flytväst som säkerställer att hålet i halsgropen hela tiden hålls över vattenytan så vore kanske åtminstone en del av problemet löst. Så resonerade cheflogoped Jonas Karling på Karolinska

Göran flytande på rygg i bassängen

Robert Averin från FMV instruerar Göran Berggren och Jan Sterner hur försvarets "Arbetsräddningsväst m/00" fungerar.

sjukhuset och kontaktade Försvarets Materialverk (FMV) som bl a har hand om sjösäkerhetsfrågor inom marinen. Där kom han i kontakt med Robert Averin som tipsade om "Arbetsräddningsväst m/00". Det är en räddningsväst som automatiskt blåses upp när den nödställda hamnar i vattnet. Alla inom flottan är skyldiga att bära en sådan väst när man är ute på sjön och befinner sig på däck.

För att testa hur räddningsvästen fungerar ordnade Jonas en demonstrationsträff på Eriksdalsbadet. Med på träffen var förutom Jonas och Robert även två laryngektomerade nämligen Göran Berggren och Jan Sterner. Robert demonstrerade hur västen fungerar varefter Jonas med påtagen väst hoppade i bassängen. Västen blåstes upp som den skulle och Jonas flöt högt och fint.

Sedan var det Görans tur. Han hoppade inte i vattnet utan gick för säkerhets skull i via en trappa.

Sedan provade han att flyta på rygg och det gick ganska bra. Detsamma gällde Jan. Trots en effektiv sprayhood som kunde dras över huvud och stoma räckte det dock med några enstaka vattendroppar i stomafiltret för att hosta skulle uppstå. Då vill man ju gärna ta bort filtret och hosta rent vilket var lite besvärligt i det flytande läget.

Resultatet av testen visar att en laryngektomerad uppenbarligen behöver en flytväst med minst den flytkraft vi provade (125 kg). Sedan återstår problematiken med hur man ska kunna blockera hålet i halsgropen i själva fallögonblicket samt att skydda stomat mot vattenstänk när man ligger där och flyter.

BENGT JOHNSSON

Om Du har synpunkter eller idéer i denna fråga så bör gärna av Dig till Redaktionen för Lary, Barks väg 14, 170 73 Solna.

Valen på Riksstämman!

Efter Riksstämman har våra styrelser följande sammansättning

Svenska Laryngförbundet

Ordförande:

BO PERSSON

Kassaförvaltare:

BRITT-MARIE ERIKSSON

Sekreterare:

KJELL ANDERSSON

Ledamöter

STEN-OVE PETTERSSON

MONA GUSTAVSSON

GUNILLA BELING

JOSEF VALASZKAI

Suppleanter:

GUNNAR SCHNEIDER

ANNIKA AXELSSON

SOLVEIG PERSON

V. ordförande

GUNNAR PERSSON

Sekreterare:

Svante Wikström

Ledamot:

Tord Andéhring

Suppleanter:

BO PERSSON

LENA LAGESON

Stiftelsen Laryngfonden

Ordförande:

HANS-OJA FORS

Kassaförvaltare:

KAARIO VUOLLE

Valberedning

Viola Landewall *sammankallande*
Gösta Jorhede, Lennart Johansson
Suppleanter: Siv Baglien, Gunilla Fjällrud, Sven-Olof Gardelin

Samtalsgrupp i Jönköping

– Text & bild Earl Erlandsson –

Ryhovs Herrgård är ett gammalt landshövdingboställe med anor från 1600-talet.

I början av 1900-talet blev byggnaden överstebostad, då 112:s regementschef tog herrgården i besittning. När Ryhovs sjukhus invigdes 1934 hade militären lämnat området och herrgården blev överläkarebostad. I dag har Jönköpings Läns Landsting herrgården till kon-

Ryhovs Herrgård

Nilserik Johansson, Hok

ferenser och sammanträden.

Samtalsgruppen

Under fem kvällar i april och maj samlades patienter som behandlats på öron- näs- och halskliniken i Jönköping till en samtalsgrupp i denna historiska miljö för att lyssna till och diskutera med företrädare från berörda kliniker.

SM-finalen i ishockey mellan HV-71 och Färjestad pågick i närheten samtidigt med första träffen den 7 april. Trots konkurrensen fick deltagarna lyssna till informationen om laryngföreningens olika verksamheter. Det framkom nu bl.a. att avsaknaden av eftervård var påfallande. Laryngföreningens aktiviteter kom därmed i fokus.

Tänder är ju ett högaktuellt ämne för många i vår situation. Därför togs tandläkare Håkan Enochsson från Ryhovs sjukhustandvård emot med stor förväntan. Han berättade ingående om och visade bilder av bl.a. strålningens biverkningar i form av muntorrhet och tandlossning. Utvecklingen har emellertid gått

Arne Persson, Habo, Monica Zivarts, Habo Christina Simonsson Sjuksköterska, Göran Johansson, Värnamo, Bengt-Göran Persson, Tenhult

Från höger, Hans-Erik Gudbrand, Bankeryd, Johan Tjarnfors, Jönköping, Sven och Elisabeth Lust, Bredaryd, Gun Johansson, Hok

Tandläkare Håkan Enochsson

framåt och numera ägnar man tänderna mer uppmärksamhet än tidigare. Tänder som fungerar är ju en nödvändighet för livskvaliteten. Att var tredje innevärdare i landet kommer att få cancer någon gång under sitt liv var ju skrämmande att höra. Man får verkligen hoppas att samtalsgruppens drabbade nu klarat av den delen och att de kan se

fram mot ljusare tider. Överläkarna Fredrik Jönsson och Christer Lindholm informerade om cancerens utbredning, dess uppkomst och behandling inom öron- näs- och halsregionen.

Det kändes bra att samtidigt också få prata med läkarna i en avspänd och trevlig miljö.

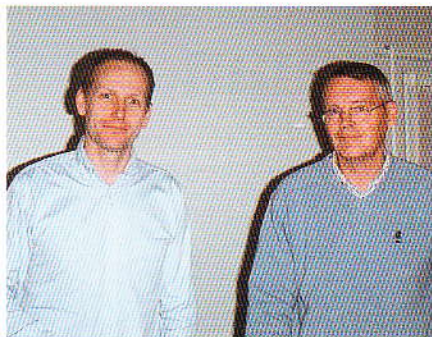
Trots en strålande försommarskväll var det en mangrann uppslutning för att lyssna på kurator Maria Hugosson som bland mycket annat berättade om patienternas rättigheter och möjligheter till rehabilitering efter sjukhustiden – ämnen som engagerade gruppen.

Sista mötet med gänget

Den 12 maj var sista mötet för samtalsgruppen. Dietist Marie Åhs och Logoped Annika Ståhl varvade trevligt information om lämplig kostsammansättning, tal- och sväljproblem.

Vi har under kursen fått insupa mycket nyttig lärdom och vi har svält den utan större problem.

Överläkare Christer Lindholm, T.H.

Christina Simonsson och Monica Tunhaw heter sjuksystrarna som varit eldsjälarna i samtalsgruppens tillblivelse. De har sammankallat deltagarna och organiserat träffarna på ett mycket uppskattat sätt, inte minst har kaffet och smörgåsarna smakat bra mellan all information och alla diskussioner. Det var vi alla överens om.

Sjuksköterskorna Christina Simonsson t.v. Monica Tunhaw t.h.

EARL ERLANDSSON

En annorlunda rökinformation

Den 17 maj var Svante Edman och jag på en mycket speciell skola och pratade om rökning och cancer.

Manillaskolan på Kungliga Djurgården.

Gunnar Schneider, Eva Klubb biträdande rektor och tolk samt Svante Edman håller låda på två olika språk

Manillaskolan är en specialskola för hörselskadade och döva barn.

Tänk er in i hur det är att stå och prata inför ca 15 ungdomar som inte hör vad vi säger! Samtidigt som det står en person och bokstavligen översätter vårt tal till teckenspråk. Jag beundrar både ungdomarna och tolken. För oss som stod där är det egentligen bara ett viftande med händerna. Ungdomarna var otroligt duktiga. När de ville fråga så reste

dom sig och gick fram till scenen där vi stod och visade hela klassen vad dom ville fråga oss om. Detta för att biträdande rektor Eva Klubb skulle slippa att upprepa frågan inför alla.

Vi hade fem grupper under fem lektionstimmar. Visst var det lite jobbigare än vanligt men samtidigt otroligt roligt. Sällan har vi fått så mycket frågor. Till de första grupperna sa vi att ungdomarna fick avbryta och fråga hur mycket de ville och när de ville. Men vi var tvungna att ändra taktik. Annars hade vi inte hunnit att berätta om oss själva och komma ut med vårt budskap. Dom avbröt oss nästan innan vi ens hann att presentera oss. Därför berättade vi först vad vi gått igenom och sen fick dom fråga.

De flesta frågorna var de vanliga. Hur gör du när du duschar? När började du röka? Rökte du efter det du fick beskedet om cancer? O.s.v. Men det var några frågor som vi aldrig tidigare fått. T.ex. när en grabb frågade Svante om han inte skulle lära sig teckenspråket eftersom det var lite jobbigt att prata. Tanken är faktisk ganska naturlig.

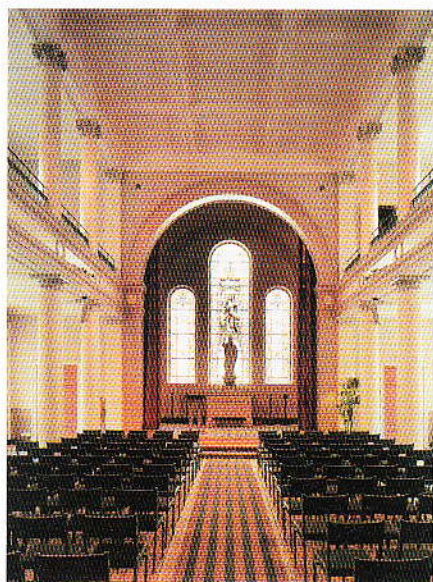
Svante var inte så intresserad och tyckte att han var för gammal. Men då fick faktiskt jag chansen att tala om att det kanske var jag som skul-

le lära mig teckenspråk eftersom strålningen förstörde min hörsel så att jag nu har hörapparat på båda öronen. Jag fick faktiskt erbjudande att de skulle lära mig. Det kändes jättekul. Men jag avböjde vänligt och frågade vem som skulle förstå vad jag sade med mitt "viftande" med händerna. Vad jag vet så är det ingen i min omgivning som förstår teckenspråket. Dessutom tror jag det är mycket svårare att lära sig än ett annat talande utländskt språk.

Vid några tillfällen var ändå Eva tvungen att upprepa den fråga som ställdes för de övriga ungdomarna och sedan ställa samma fråga till oss muntligen. Nyfiken som jag är så måste jag fråga varför hon inte pratade samtidigt som hon tecknade med händerna. Svaret blev att det är två olika språk, ungefär som att prata svenska och engelska samtidigt. Hon måste översätta för sig själv innan hon tecknade.

Ungdomarna var mycket intresserade och vi fick applåder efteråt. Fast på deras språk! Dom sträckte upp händerna och vickade på dem fram och tillbaka. Det är deras sätt att applådera. Ytterligare en lärdom som var både nyttig och kul.

GUNNAR SCHNEIDER

Sångerskan Jenny Lind skänkte pengar för inredning av en kyrksal. Pengarna kom delvis att användas för anskaffande av en orgel

Seminariet & Riksstämman

Lennart Johansson hälsar oss välkommen till hotell Malmö och hotel Ibis

Bo Persson öppnar seminariet och ger oss goda råd inför boendet på Ibis

Två nya ombud Gunnel Andersson och Christer Andersson från Uppsala presenterar sig.

Kurator Monika Saxne från Lunds Universitetssjukhus talade om "vad som händer när beskedet om cancer ges till en patient!"

2004 års Riksstämma genomfördes den 24 april. Södra Sveriges Laryngförening och Malmö stod som värd och värdstad. Även i år var arrangemanget som vanligt bra.

Hotel Ibis, ett ombyggt studenthem var av mycket hög klass med stora och bekvämliga rum.

Men det var nog maten som blev den riktigt stora överraskningen. Genomgående var maten mycket bra. Redaktionen hade blivit lovad ett längre reportage från stämman, men vi och även ni kära läsare blev tyvärr lurade på den godbiten.

Kanske kommer det ett utförligare textreportage i nästa nummer.

Logoped Gunilla Beling berättade bl.a. varför informatörer får gå till laryngpatienter men inte till munhåle cancerpatienter

Fondens ordförande Hans-Ola Fors informerade om fondens ekonomi och om framtiden. Det kommer att ske en del nyordningar. Vi hoppas kunna redovisa dessa i ett kommande nummer av Lary

Sjukhusprästen Ingegerd Slätteby från Lunds US talade om de inre känslorna.

Viola Landewall i ett allvarigt samtal med Vera Lind. Birgit Blange håller sig på avstånd

Annika Axelsson och Edgar Pedersen i ett samtal. Om vad får vi förmodligen aldrig veta

Gullvi Jorhede och Mona Gustavsson ser ut att ha roligt. "Gullvi berättar säkert en fräckis"

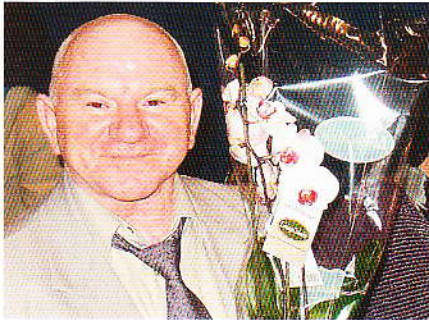

Eivor Andersson, Per-Erik Strömberg, Siv Svensson, logoped Cristina Danbolt, och logoped Ingrid Kongslöv har hittat något gemensamt att ha roligt åt.

"Är det här brottarnas plats". Kenneth Ohlsson och Sten-Ove Pettersson har hittat sin

Corneliu Hangan firade sin 50-årsdag med att få en bukett blommor

Charmören Corneliu nöjer sig inte bara med blommor utan en hel bukett med vackra

Annika Axelsson har hittat den alltid pratglada Hans-Åke Ellvén

"Krama-mej". Kaarlo Vuolle och Astrid Johansson har hittat varandra i vimlet

Mona Gustavsson och Gunnar Persson i Ijusens stämmingsfulla sken

"Å då sa Källe till Ada"! Gullvi Jorhede drar till med en Göteborgsvits

Ordförand i Logopedförbundet Ingrid Kongslöv slänger blickar på Bo Persson

"Triss i logopederna". Ingrid Kongslöv, Gunilla Beling, och Christina Danbolt

Sångstaren Gösta Zachrisson och sånglärkan Girth Fjeldmose bjuder på skön sång

Två av fem får sina hedersmedlemsdiplom av Bo Persson. Viola Landewall och Gunilla Fjällrud. Frånvarande var Roland Johansson, Christine Lindh och Anna-Stina Andersson

Tack för ett väl genomfört seminarium och en riksstämma som var som vanligt

Ordförande för Riksstämman var Bruno Westerlind som hanterade klubban på ett mycket skickligt sätt. Dessutom var han rolig.

Fyrväplingen - en pärla i Roslagen

-- Text & bild Bengt Johnsson --

För mig är fiske en kombination av själva fisket och naturupplevelsen. Ett bra alternativ till Norrland är då Fyrväplingen i nordöstra Uppland. Det är en pärla som jag gärna delar med mig av till fiskeintresserade Laryläsare.

Mitt fiskeintresse utövar jag helst i trakterna av Klövsjö i södra Jämtland där jag redan i min barndom blev tränad av mina morbröder i att smyga längs öringbäckarna. Men när jag ska fiska på hemmaplan är det Fyrväplingen i Roslagen som gäller. Där finns visserligen ingen bäcköring men väl fin regnbåge och naturupplevelsen är heller inget att klaga på. Likheten med Norrland finns. Här växer t ex hjortron och har man tur (eller otur) kan man stöta på björn eller varg.

En laryngektomerad fiskeentusiast framför fiskecampens expedition

Fyrväplingens fiskecamp

Fyrväplingens fiskecamp ligger i nordöstra Uppland, ca 10 mil från Stockholm och två mil från Hallstavik. Namnet Fyrväplingen kommer av att kärnan i verksamheten är fyra sjöar, Skysjön, Holmsjön, Rörsjön och Grytsjön. Till dessa sjöar kan man som enskild person lösa dagfiskekort och hyra båt. Är man fler som fiskar, t ex en fiskeklubb, kan man för en dag också hyra en av de två hyrsjöarna – Edsjön eller Södersjön.

I Skysjön, Holmsjön och Rörsjön

Den kilometerlånga promenaden upp till Skysjön närmar sig sitt slut och sjön breder inbjudande ut sig framför dig. Förväntningarna är på topp. Hur många regnbågar ska det bli idag?

sker kontinuerlig (i regel veckovis) utsättning av laxartad fisk, främst regnbåge. Regnbågen kommer från fiskodlingen Fogdelax i Grisslehamn och håller smakmässigt mycket hög kvalitet.

Skysjön är på 50 hektar. Här får man fiska med fluga och spinn. Även dragrodd och flugrodd är tillåtet. Det man får på kroken är vanligtvis regnbåge. I sjön finns 53 båtar. Skysjön är även öppen för pimpelfiske lördagar och söndagar vintertid.

Rörsjön är på 30 hektar. Här får man fiska med spinn, haspel, fluga och även meta. I sjön finns förutom regnbåge även ett ordinarie bestånd av gädda, abborre och vitfisk. Möjligheten att meta innebär att Rörsjön kan vara ett bra alternativ om man tar med sig barn på

fiskeutflykten. I sjön finns 32 båtar.

I samtliga sjöar gäller att endast ett spö får användas. Fyra fiskar får tas upp per person (i Holmsjön en fisk).

Holmsjön är på 20

hektar. Holmsjön är endast upplåten för flugfiske (kast från hand - ej flugrodd). Stor regnbåge och insjööring finns i sjön. I Holmsjön finns 10 båtar.

Göran

Fyrväplingen drivs av fiske- och jaktentusiasterna Göran Klementsson. Som nybliven jägmästare arbetade Göran som

Fyrväplingen drivs av den alltid lika trevliga fiske- och jaktentusiasterna Göran Klementsson.

I Rörsjön får man använda de flesta fiskesätten och det är också tillåtet att meta. Vågar man som jag inte gå ut i båt är mete från land ett bra alternativ

forskare på Skogshögskolan men sadlade om och satsade i stället på Fyrväpplingen. Om man besöker Fyrväpplingen ska man försöka få en pratstund med Görän. Det är alltid lika trevligt och Görän har mycket att berätta. Samtidigt kan man få ett och annat bra fisketips.

Avkopplingen

Innan jag blev opererad för strupcancer var det bästa jag visste att sätta mig i en båt på Skysjön, lägga ut en fluga, njuta av naturens skönhet och stillhet och bara låta stressen rinna av. För det mesta blev det fisk men inte alltid. Min favorit-fluga var en egen skapelse som jag kallade Olivia. Med den har jag fått uppemot ett hundratal regnbågar genom åren.

Men jag har inte varit någon renodlad flugfiskare. Även om flugfiske vid sidan av bäckmete är det

Olivia – min favoritfluga med kropp av olivfärgad chenille, stjärt av olivfärgad marabou och några strån flashabou samt brunt tupp-

fiske jag uppskattar mest är jag dock angelägen att få matfisk också. Och sviker flugfisket kan det vara klokt att prova en rappalawobbler. Mest fisk har jag fått på den orangefärgade eller på RT-varianten (RT står för "Rainbow Trout"). Och den ska vara 5 cm lång och flytande.

Om man släpar en flytande wobbler efter båten och plötsligt stannar upp vill den ta sig upp till ytan och den rörelsen brukar ofta ge hugg.

Att hjortron växer runt Fyrväpplingen ger känslan av vildmark

Min största fisk

Min största fisk någonsin har jag fått på en orangefärgad rappalawobbler. Det var den 9 juni 1991 då satt jag på Skysjön och rodde drag. Jag hade redan fått två regnbågar och väntade på den tredje. Plötsligt fick

En av mina fiskekompisar med en av Fyrväpplingens fina regnbågar

jag ett rejält hugg och började veva in. Det gick inte så bra, fisken ville inte upp. Den höll sig på djupet och det riktigt sjöng i linan när fisken simmade fram och tillbaka under båten.

Efter ca 20 minuter gav den dock med sig och jag kunde slutligen få in den i häven. Och det var tur att jag har en stor häv för det var ingen vanlig kilosregnbåge. Det jag hade fått på kroken var en lax på 4,8 kg.

Den var hela 74 cm lång. Jag hade fått en av dom laxar som Görän Klementsson satt i som bonusfiskar. Gissa om det var en stolt fiskare som på hemvägen visade upp fisken för Görän. Det var den dittills största fisken som fångats i Skysjön.

Min största spöfångade fisk någonsin – en lax på 4,8 kg tagen i Skysjön.

Att fiska med handikapp

Sedan jag blev opererad år 2000 har jag svårt att sätta mig i en båt. Även om jag aldrig har drattat i skulle det vara förödande om det hände. Vattnet skulle rinna ner i lungorna direkt genom stomat i halsgropen. Därför fiskar jag numera enbart från land. Men det går det också även om jag saknar båt fisket mycket. På Fyrväpplingen vill jag då helst fiska i Rørsjön där man även får meta. Och fisken jag tar på mete smakar faktiskt lika bra som den flugfångade.

Södersjön

Är man ett större sällskap t ex en fiskeklubb ska man absolut prova på att hyra Södersjön. Man hyr sjön för en dag och har den då alldeles för sig själv. Görän sätter i 50 kg fisk dagen innan och någon fångstbegränsning finns inte.

Om man vill övernatta

Inom Fyrväpplingen finns en camping och ett antal stugor för uthyrning. "Rangelbol" har 14 bäddar och

I Södersjön kan man fiska från land, båt eller flytring

"Lillstugan" 6 bäddar. Dessutom finns fyra "Siggebodar" med vardera fyra bäddar. Lillstugan är min favorit.

Fyrväpplingen nås på tel 0174/60042, hemsida www.fyrvapplingen.nu.

Rösten hos laryngektomerade - rapport från ett forskningsprojekt

Del 1

När vi människor vill tala börjar stämbanden inuti struphuvudet att vibrera med hjälp av luften från lungorna och aktivitet i muskulatur i och runt stämbanden.

Den ton som bildas av stämbanden är förutsättningen för många av våra olika språkjud. Eftersom det är stämbanden som bildar röstens toner brukar man säga att stämbanden är vår röstkälla. Med svalget, gommen, tungan och läpparna kan vi forma olika språkjud. Röstkällan och artikulationsorganen samverkar och gör att vi kan säga vokaler och konsonanter i en sammanhängande följd och TALA.

När vi som barn lärt oss att tala automatiseras rösten och talet. Vi behöver sällan eller aldrig tänka medvetet på vad och hur vi gör, vi bara öppnar munnen och ut kommer rösten och talet. Men verkligheten kan förändras. Olika sjukdomar kan påverka vårt tal och vår röst. Efter större stämbandsoperationer, och än mer efter en laryngektomi då struphuvudet med stämbanden tas bort, förändras eller försvinner röstkällan. Ett hörbart tal är inte längre lika självklart.

Mina frågor om röstfunktion och röstkvalitet hos laryngektomerade har blivit allt flera med åren. Varför är det så lätt för somliga laryngektomerade att komma igång med sin nya röst och varför är det så svårt för andra? Vad är det egentligen som är röstkälla hos en laryngektomerad? Varför är det så lätt att förstå somliga laryngektomerade och betydligt svårare att förstå andra?

Sedan ett antal år tillbaka försöker vi inom forskningsprojektet "Röstfunktion och röstkvalitet hos laryngektomerade", som stötts av Laryngfonden, få svar på några av dessa frågor.

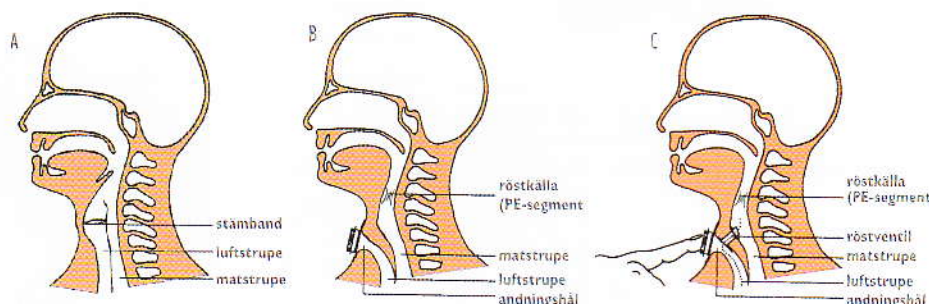
Röstrehabilitering

Förekomsten av larynxcancer i vårt land är ca 200 fall per år. Många botas genom strålbehandling eller genomgår mindre stämbandsoperationer, men ca 50 personer får varje år sitt struphuvud borttaget, d v s genomgår en laryngektomi. Under den senaste 20-årsperioden har det skett en förändring i röstrehabiliteringen av laryngektomerade i Sverige. Som logopedier har vi följt och delvis även drivit på denna utveckling.

När målet var att träna fram ett fungerande matstrupstal var behandlingsperioden för den laryngektomerade mellan sex och tolv månader lång. Numera får nästan alla laryngektomerade röstventil i samband med operationen. Rösten kommer då oftast igång redan någon månad efter operationen. Behandlingsperioden i direkt anslutning till operationen bli relativt kort, men därefter sker återkommande kontroller och röstventilbyten under den laryngektomerades fortsatta liv. Fortfarande finns naturligtvis också laryngektomerade som av olika anledningar inte kan använda en kroppsegen röst, utan är hänvisade till olika varianter av kommunikationshjälpmedel, utprovade i samarbete med logoped.

I bild 1 ses en schematisk anatomisk jämförelse mellan hur det ser ut före och efter en laryngektomi. Den viktigaste synbara skillnaden är naturligtvis att struphuvudet med stämband är borttaget och att andningen efter laryngektomin sker genom en öpp-

källa ofta för pharyngoesophageala segmentet, PE-segmentet (av pharynx=svalg, esophagus=matstrupe). I bild 1 ses förutom jämförelsen före och efter laryngektomi även en jämförelse mellan matstrupstal och röstventiltal. Den viktigaste skillnaden mellan dessa två talmetoder är lufttillförseln och som en följd av det luftmängden. Röstventiltalaren (C) har en förbindelse mellan luftstrupe och matstrupe, där röstventilen sitter placerad. Via ventilen kan luften från lungorna ledas in i matstrupen och sätta igång vibrationer i PE-segmentet. Hos en laryngektomerad utan ventil (B) sätts PE-segmentet i rörelse av luft från munhålan. En betydligt mindre luftmängd trycks då ned strax under PE-segmentet och trycks sedan snabbt tillbaka för tal. Luften räcker för att få igång vibrationer att bilda rösten på, men den begränsade luftmängden gör att de flesta matstrupstalare talar med kortare fraser, i ett långsammare taltempo och med en svagare röst jämfört med röstventiltalare.

Schematisk bild av hur vi ser ut inuti före (A) respektive efter (B, C) en laryngektomi. (B) visar matstrupstal och (C) visar röstventiltal. Bilder bearbetade efter C Van As.

ning, ett s k stoma i halsgropen. Svalg och munhåla är sig i stort sett lika före och efter operationen.

Röstkällan hos laryngektomerade

Nu har jag redan nämnt både matstrupstal och ventiltal och talat om "kroppsegen röst". Vad är då detta för sorts röst? Har vi någon sorts "reservröst" utöver den stämbandsröst vi normalt använder? Ja, man skulle kunna säga att den kroppsega röstkälla som en laryngektomerad använder är en reservröst, och ofta en mycket bra sådan! I både det traditionella matstrupstalet och i röstventilstalet är det matstrupsmynningen som utgör den nya röstkällan, d v s är den del som ersätter de tidigare stämbandens funktion. Matstrupsmynningen består av muskulatur täckt med slemhinna, belägen i övergången mellan nedre del av svalg och övre del av matstrupen. Av den anledningen kallas denna röst-

Forskningsstudier

Huvudfrågan i vårt projekt har varit vilka samband som finns mellan PE-segmentets utseende och funktion, och den hörbara rösten och dess kvalitet.

För att dokumentera de laryngektomerades röstkvalitet och förståelighet har inspelningar gjorts av texter, ord och stavelser. Dessa inspelningar har vi sedan analyserat akustiskt med datorbaserade program, samt använt för lyssnarbedömningar.

För att kunna studera PE-segmentet och dess utseende och funktion har vi använt ett flertal olika undersökningsmetoder. Med rörliga röntgenbilder har vi kunnat spela in hur segmentet rör sig, sett framifrån och från sidan. Vi har filmat hur det ser ut i svalget och i matstrupen under både tal och tystnad. Resultatet från dessa undersökningar kommer jag att rapportera mer om i kommande nummer av Lary.

En annan undersökningsmetod är att vi med ett fiberskop, som går via näsan ned i svalget, filmat PE-segmetet ovanifrån. Fiberskopet kan kopplas till olika sorts kameror, antingen till en vanlig videokamera eller också till en höghastighetskamera.

Höghastighetsfilmningar

De flesta laryngektomerade har en ganska grov och skrovlig röst som beror på ett oregelbundet rörelsemönster i röstkällan. Det oregelbundna mönstret gör att det är svårt att använda utrustning som annars används i dokumentation av stämbandsrörelser. För att kunna göra noggranna analyser av på vilket sätt och med vilken hastighet PE-segmetet vibrerar krävs ett mycket stort antal bilder per sekund, vilket man får då man använder höghastighetskamera. I vår studie valde vi att filma med 2000 bilder/sekund. Samtliga inspelningar lagrades i en dator och kunde därefter analyseras med specialskrivna datorprogram. Utrustningen och inspelningsförfarandet kräver insatser från flera personer med specialistkunskap, och undersökningarna har därför gjorts i samarbete med foniatrer och forskningsingenjör vid Enheten för logopedi och foniatri, Karolinska Universitetssjukhuset, Huddinge.

Höghastighetsfilmning av fyra laryngektomerade gjordes. Tre av talarna använde sig av röstventilal och en talade med traditionellt matstrupstal. Vi ville se hur deras PE-segment vibrerade då de fick säga stavelser som innehöll både vokaler och konsonanter. Vi var särskilt intresserade av att få veta om talarna kunde göra någon synbar och hörbar skillnad mellan olika sorts konsonanter, nämligen skillnaden mellan tonande och tonlösa konsonantljud. Att kunna göra sådana skillnader har stor betydelse för hur vi gör oss förstådda. Då vi säger "pil" vill vi ju inte att det ska låta som "bil". Både /p/ och /b/ gör vi med läpparna, och de båda konsonanterna är s k explosionsljud, men den ena (/p/) är tonlös och den andra (/b/) är tonande. Det finns några fler sådana ljudpar, där den ena är tonlös och den andra är tonande, t ex /t-d/ och /k-g/.

Eftersom vi gjorde undersökningen i en experimentell situation där vi behövde ha kontroll på flera olika parametrar, valde vi att låta personerna säga stavelser med genomgående samma vokal men med varierande konsonantljud. Talarna skulle använda sitt normala röstläge men inte variera intonationen eller styrkan alltför mycket. Så, vad fick de säga? Jo, de fick upprepa stavelserna /ipi/, /ibi/, /iti/, /idi/, /iki/, /igi/. Varje stavelse för sig, flera gånger om. Varje stavelseupprepning filmades i 4 sekunder samtidigt som ljudet spelades in. Alla inspelningar blev inte bra, men när allt var klart valde vi ut 2 repre-

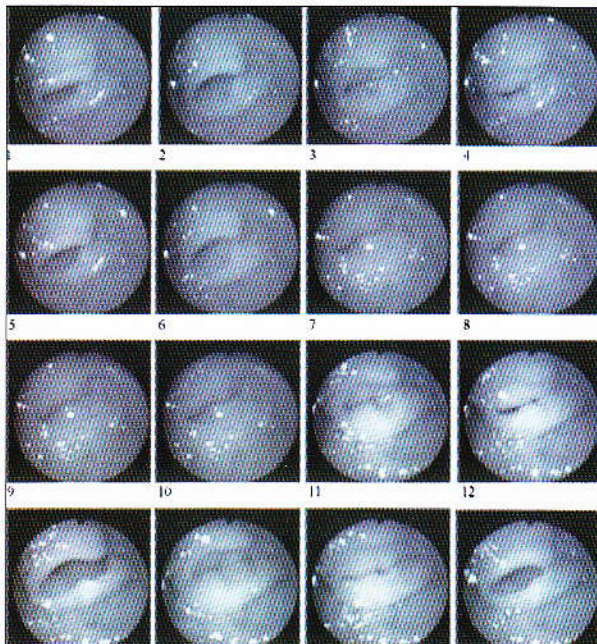

Bild 2. Höghastighetsbilder av PE-segmetet sett ovanifrån. Bilderna illustrerar stavelsen /i/i/, uttalad av en av talarna och visar var femte sekvensbild från olika delar av stavelsen. Bild 1-6 är från den första vokalen /i/, och visar ett oregelbundet vibrationsmönster i PE-segmetet. Bild 7-12 visar den tonlösa konsonanten /k/, där de fyra bilderna representerar det egentliga skedet i 266 sekvensbilder! Den lilla öppningen i PE-segmetet förändras inte över tid och inga vibrationer förekommer här. Bild 11-16 visar den andra vokalen /i/ i stavelsen där mönstret äro är som i de första sex bilderna.

sentativa upprepningar av varje stavelse från varje talare och gjorde noggranna tittarbedömningar av dessa. Vi gjorde även akustiska mätningar av viktiga och sedan tidigare kända kriterier för dessa olika konsonantljud. Två stavelseupprepningar av samma stavelse och sex olika stavelser från fyra olika talare blev tillsammans 48 stavelser. Vi lät också fem personer lyssna på alla stavelser och välja vilken stavelse de tyckte sig höra.

Hörbara och synliga resultat

När personer som använder stämbanden som röstkälla ska göra skillnad mellan tonande och tonlösa ljud gör de detta med stämbanden. I tonlösa ljud ska stämbanden inte vibrera, och då låter talaren vibrationen stanna. Ofta låter talaren även stämbanden gå isär i en öppningsgest, helt enkelt för att de inte ska kunna vibrera mot varandra. I tonande konsonantljud får stämbanden däremot fortsätta att vibrera, även om vibrationerna då inte är lika kraftiga som när en vokal sägs. Hur gjorde då de fyra laryngektomerade i vår studie?

Resultaten från våra undersökningar visar att dessa talare också kan göra fysiologiska skillnader mellan tonande och tonlösa ljud! Då de sade stavelser som innehöll tonlösa konsonanter kunde vi med hjälp av det stora antalet bilder per sekund konstatera att deras PE-segment slutade vibrera under själva konsonanten. Segmentet vibrerade således då de inledde stavelsen med /i/, upphörde med vibrationer under /p/, /t/ eller /k/, och återgick till att vibrera igen på den avslutande vokalen /i/. Hos alla talare kunde man också i många, men inte alla stavelser, se att de gjorde en öppningsgest i sitt PE-segment. I stavelserna som innehöll de tonande

konsonanterna /b/, /d/ eller /g/ fortsatte vibrationerna genom hela stavelsen – från vokal till konsonant och tillbaka till vokal. Vibrationerna under den tonande konsonanten var dock svagare än under vokaler. I bild 2 ses ett exempel på höghastighetsbilder från en stavelse med en tonlös konsonant. Dessa sexton bildrutor representerar i sig väldigt många, enbart konsonanten var 266 bildrutor lång!

Resultaten från lyssnarbedömningarna visade att talarna överlag var mycket duktiga på att uttala stavelserna korrekt och förstäligheten var för alla fyra talarna tillsammans 90%. I de fall då lyssnarna uppfattade fel stavelse var det oftast en tonlös konsonant som uppfattades som en tonande, d v s /p/ uppfattades som /b/, /t/ som /d/ och /k/ som /g/. I några fall blev det vice versa. I de fall där talaren inte lyckades producera korrekt ljud fanns ett mycket starkt samband mellan lyssnarbedömningarna och det vi kunde se på höghastighetsfilmerna. De akus-

tiska mätningarna kunde också verifiera flera av talarnas lyckade och även misslyckade försök att uttala konsonanterna.

Det är roligt att med dessa mätningar ha fått visa att laryngektomerade har en viljemässigt styrd muskulatur i sitt PE-segment, och att den möjligheten ger goda hörbara och förstäligen resultat.

ELISABET LUNDSTRÖM

LOGOPED

Enheten för logopedi och foniatri,
Karolinska Institutet, samt Foniatriska
avdelningen, ÖNH-kliniken, Karolinska
Universitetssjukhuset, Solna

För dig som vill läsa mer

- Lundström, E, Hammarberg, B: "High-speed imaging of the voicing source in laryngectomees during production of voiced-voiceless distinctions for stop consonants".
- *Logopedics Phoniatrics Vocology*, 2004, under tryckning.

Medverkande i projektet

Doktorand Elisabet Lundström, leg logoped, Karolinska Universitetssjukhuset Solna.
Professor och huvudhandledare Britta Hammarberg, Enheten för logopedi och foniatri, Karolinska Institutet.

Docent Per-Åke Lindestad och docent Stellan Hertegård, Karolinska Universitetssjukhuset, Huddinge utförde fiberskopierna i samband med höghastighetsfilmningarna, där även forskningsingenjör Hans Larsson var behjälplig med datorbaserade inspelningar och analyser.

Datorprogram som använts i analyserna av materialet har skrivits av Hans Larsson, samt professor Sten Ternström och Tekn dr Svante Granqvist på Tekniska Högskolan, Stockholm.

Gullbrandstorp lördag natt 8-9 maj 2004

Väldigt vad tiden går fort

det är ju snart dags för ett nytt Laryngnummer

**En kväll i denna veckan
fick jag alldeles själv kopplat
ihop datan igen.
Då var jag ganska så stolt.
Man har ju en viss respekt för
det här med datorer och
deras mycket egendomliga liv.**

Pelle har som vanligt under alla dessa 30 år som jag har bott här byggt om någonstans här i huset. Denna vintern har det varit vårt kontor i källaren. Det var 30 år sedan vi inredde det stora rummet till ett mycket bra kontor och en liten

Här sitter jag Elisabeth Frost-Josefsson och sorterar recept. Datagrejorna står upppackade i sin hörna, men fortfarande inte kopplade.

syplats till mig i det ena hörnet. Det där med att sy har ju aldrig varit min grej, utan nu skulle vi göra om den platsen till en datahörna. Datan stod förut bara lite provisoriskt på ett skrivbord.

På golvet låg en heltäckningsmatta, som jag ville ha bort, för under fanns ett vackert parkettgolv.

Nu blev det till att bära bort böcker, bokhyllor, hurtsar och skrivbord för allt stod ju på mattan. Alla som börjat reparera vet att det drar med sig mer än vad man tänkt från början. Taket var fortfarande bra, ett bränt trätak. En del stenväggar målades om, på andra väggar fick vi dra ner den gamla mörkgröna (fortfarande mycket vackra) vävtapeten och Pelle satte upp väv som han

målade vit. Det hela blev ju mycket ljusare. Så beställde vi lite ny inredning av vår snickare tvärs över gatan. Vi körde ner till Helsingborg och köpte nya bokhyllor på IKEA. Efter flera månader var det färdigt, men då fortsatte Pelle med rummet utanför, så allt tog ganska lång tid. Sedan efter städning av hela källaren kunde vi så flytta in och få i ordning igen.

Tillbaka med allt, böcker, mm. Sedan satt jag vid mitt stora skrivbord och sorterade färdigt en massa recept. Efter min mammas bortgång för 10 år sedan har jag haft 2 st stora lådor med hennes recept. Dessa ville jag inte bara slänga utan skulle gå igenom dem någon gång. Det har jag gjort under vintern och hade nu bara det sista finslipet kvar. Skönt att det äntligen blev gjort och jag fick många recept för mina matlagingskurser framöver. Men det är egentligen inte klokt så mycket jobb jag lägger ner på att hitta nya recept. Dessa "gubbar" som jag har i kursen nu har gått sedan 1998 och det gäller ju att hela tiden komma med nya rätter.

Våra matlagningsträffar

Vi här i Halland har haft tre matlagningsträffar under våren, varav två har varit på vardagar och den tredje på en lördag. Vi har träffats på förmiddagen vid 10-tiden. Då kommer jag med korgar och kassar och vi börjar med en kopp kaffe och

Matlagningen: Här förser de sig med Ungersk torsk och potatismos.

Från vänster: Svea Andersson, Göran Husberg, Ingrid Karlsson, Klas Hansson, Per-Olof Josefsson och Ella Nilsson

genomgång av recepten för dagen. Så sätter vi igång och hjälps åt att laga till det hela. Middagen står så färdig till klockan 12.00, då några fler ansluter (de som arbetar) och vi har gemensamt en mycket trevlig middag. Träffen på lördagen började först klockan 12.00 för oss i matlagningsgruppen och de andra kom klockan 14.00 till maten. Någon hade då haft tid med trädgården någon annan en långpromenad, så det var mycket uppskattat.

Just denna lördagsträffen den 3 april var det mycket fint väder och efter att varit inne mest hela dagen var jag tvungen att komma ut i naturen. Så framåt kvällen lastade jag in hundarna i bilen och vi körde ner mot stranden. På vägen ner dit fick jag se att bonden vid den stora går-

Från vänster: Klas dotter Lotta, Klas Hansson, Svea Andersson, Ella Nilsson, Ingrid Karlsson och Per-Olof Josefsson sitter och äter

Bonden som är ute och plöjer på sin åker.

den var ute med flera stora maskiner på åkrarna på båda sidorna av kustvägen. Stannade bilen vid vägkanten och traskade en bra bit i lermarken för att få en bild på plöjningen och alla dessa måsar som kretsade omkring för att leta efter stora feta maskar.

(Jag gick förbi den åkern i veckan och det var precis en månad sedan jag tog bilden på plöjningen och nu växte där något. För mig liknade det gräs men är naturligtvis någon sorts sädeslag. Det var i alla fall ca 2 dm högt.)

En vacker kväll på Haverdalsstranden.

Så kom vi ner till stranden och solen tittade fram. Klockan var 7.00 på kvällen och det var ett fantastiskt ljus.

Tidigare under veckan hade jag sett "vraket". Jag hade nog bott här i 15 år innan jag såg det för första gången.

Det är bara synligt vid extremt lågt vatten. Jag har hört av urbefolkningen som jag pratar med på stranden att båten heter "Anna" och har förlit någon gång i slutet av 1800-talet. Det var ett fartyg som transporterade kreatur. Så för att Ni skall få begrepp om storleken på skrovet kastade jag ut godis i vattenet och därför fick jag den ena av hundarna att springa ut. Det kändes

Fanny i vraket "Anna" på Haverdalsstranden

ganska märkligt att stå där och beskåda något så gammalt och samtidigt så smäckert och vackert. Bitarna som är synliga är så fint rundade och jag förmodar att de aldrig är någon fara för badgästerna. För då finns de ju överhuvudtaget inte, de är djupt nergrävda i sanden långt uppe på stranden.

Lördagen den 1 maj var Pelle och jag på en bussresa med Skånegillet till Humleslingan. Det var en tur bort till och runt Ivösjön i Skånes nordöstra hörn. En ganska så bortglömd del av Skåne. Vi skulle träffas vid Norra Station i Halmstad på morgonen. Jag frågade Pelle om Norra Station var den gamla byggnaden som ligger vid Norra Katts Park. Nej så var det naturligtvis inte. Ingenting stämmer här i Halmstad med vädersträck.

Stranden samma kväll. I bakgrunden på bild 8 ser man Skallen och byn Haverdal.

Denna skröna eller vad man nu skall kalla det är hur det är att hitta i Halmstad.

Författaren är okänd.

Att hitta i Halmstad

"I Halmstad lär man ha en originell uppfattning om vädersträcken. Det är i alla fall svårt varje gång när i Malmö frågar om hur de skall hitta rätt adress i Halmstad.

Du, säger Skåningen, hur kommer man till Rotorp?

Det är enkelt, säger jag. Det ligger på Väster. På andra sidan Nisan, härifrån.

Aha, då kör jag bara rakt in i stan söderifrån, över bron och sen ut mot havet? Havet ligger ju västerut.

Nä, då kommer du till Söder, säger jag.

Men jag kommer ju söderifrån. Malmö ligger ju söder om Halmstad, eller hur, så det jag först kommer till måste var Söder.

Nä, det är Öster, säger jag. Du

kommer till Öster först, när du kör in i stan söderifrån. Fortsätter du sedan rakt fram kommer du till Väster.

Jamen, jag kommer söderifrån. Då måste jag ju komma till norra delen av stan, om jag kör rakt fram. Nä, säger jag. Norr i Halmstad ligger mer öster om centrum. Allra längst österut ligger Norra Utmarcken.

Det kan det väl inte göra.

Jovisst, Väster ligger väl i norr då, så kör mot norr så kommer du till Väster och där ligger Rotorp. Norra stationen, som fanns där förr, låg förresten där någonstans, på Väster. En gång i tiden fanns det Östra stationen också, den låg längre söderut än Centralen.

Jäkla konstig stad, säger skåningen och ser alldeles vimmelkantig ut.

Då brukar jag berätta, att Östra Stranden ligger söder om Västra Stranden. Trots att väster och öster är varandras motsats.

Hur kan det finnas en östlig strand i Halmstad?, frågar skåningen. Halmstad ligger ju på västkusten.

Det är svårt att förklara, jag brukar inte ens försöka."

Ja då kan Ni ju förstå att det är inte lätt att förstå vad de menar här. Var hittar man Norra Station?

På tal om Skåne, så kan man ju inte säga att kongressen var särskilt Skånsk. Hotell ser faktiskt lika dana ut var man än befinner sig. Inte ens en liten bit spettekaka till kaffet.

Våra måndagsträffar;

På vårt måndagsmöte i april hade vi bjudit in ordförande från Afasiföreningen här i Halland. Han berättade om sin sjukdom och hur han med ett fruktansvärt arbete och naturligtvis också mycken envishet hade kommit tillbaka till ett fullvärdigt liv. Han kunde överhuvudtaget inte få fram ett vettigt ord på flera månader. Med mycket hjälp av logoped och anhöriga och ett tufft arbetschema kom han så småningom igång. I dag efter lite mer än 20 år märker man ingenting, förutom att han är lite långsam och liksom behöver leta efter orden. Men varför skall det alltid vara så bråttom?

Nu på måndag har vi vår sista träff innan sommaren och vi skall då

visa en videofilm om Mikael Anderssons liv. Den har vi spelat in från TV. Jag hade ju ordnat honom till en taldag i Varberg i höstas men det var ju inte så många från vår förening som var med på den. Det blir ett utmärkt tillfälle för medlemmarna att få se denna otroligt positiva människa. Medlemmarna skall också få programmet till våra sommaraktiviteter och kunna ha synpunkter på dem innan de går ut till andra, icke närvarande medlemmarna.

Innan jag slutar måste jag berätta om hur det ser ut ute i naturen just nu här i Halland.

Vi har ju haft några fantastiska veckor. Varmt, soligt någon dag lite regn, så allt har fullständigt exploderat. Pärlhyacinterna är utblom-

made, tulpaner, påsk-och pingsliljor blommar för fullt.

Syrenen är på sina ställen redan utslagen. Boken, som vi har ganska gott om, är utslagen och har den där fina ljusgröna färgen. Vitsippebackarna är nästan överblommade och liljekonvaljerna slår ut vilken dag som helst. På väg in till stan (10 km) passerar man flera stora fält med höstraps, och där ser man verkligen förändringarna dag för dag, hur mer och mer slår ut. Idag står dessa fält helt utslagna och de lyser på lång väg med sin intensivt gula färg. I bakgrunden en underbart blå himmel. Detta är för mig verkligen Sverige i ett nötskal. Likaså passerar jag stora fält med blom-

mande maskrosor. Dessa har en helt annan gul färg och växer inte lika fint i prydliga rader.

Det är ju dagar här som vi har haft mer än 23 grader. Baddräkten har jag ju redan använt här i trädgården och konstaterade ju bara att inte farao är jag smalare detta året utan tvärtom lite fetare. Kanske något som jag måste ta itu med på lite allvar. Försöker ju lite jämnt och ständigt men tappar lust och ork lika kvickt.

Vill nu bara önska Er alla i de olika föreningarna en riktigt skön sommar och vi hörs igen till hösten.

Hallands Laryngföreningen om
ELISABETH FROST-JOSEFSSON

Kansliets telefontider

Måndagar-torsdagar 09.00-15.00 Lunch mellan 12.00-13.00

Fredagar september-april 09.00-12.00

Fredagar under maj-augusti är kansliet stängt.

Samtalsgrupp för laryngektomerade

Deltagarna i samtalsgruppen tillsammans med Jonas Karling

Som laryngektomerad kan man ibland känna sig ganska ensam. Eftersom det bara är ett 50-tal personer som genomgår denna operation varje år i landet, varav 10-15 i Stockholm, är chansen ganska liten att man har någon annan laryngektomerad i sin närhet.

Viktigt är därför att det skapas möjligheter för laryngektomerade att träffas för att utbyta erfarenheter och under sakkunnig ledning också få tips som kan göra livet lättare att leva.

Ett exempel på en sådan träff är de tal- och kostdagar som Karolins-

ka Sjukhusets ÖNH-klinik anordnade tillsammans med Stockholms läns Laryngförening på Nynäsgården i höstas (se Lary nr 4/03 s 8-9).

Ett annat exempel är den samtalsträff för laryngektomerade som cheflogopeden Jonas Karling vid ÖNH-kliniken på Karolinska Sjukhuset anordnade den 13 april i år.

Träffen samlade totalt 19 laryngektomerade och biblioteket på plan 3 var fyllt till bristningsgränsen. Jonas tog upp olika ämnen som operationsteknik, plåster- och filterfrågor, handsfree, byte av röstventil m m. Deltagarna hade också möjlighet att ställa frågor.

Träffen var mycket uppskattad och innan vi skildes åt var deltagarna synnerligen angelägna att utkräva löfte av Jonas om en ny träff. Så behovet är stort.

BENGT JOHNSON

Efterlysningen – Handsfree

– Text: Bengt Johansson och Jonas Karling –

I senaste numret av Lary efterlyste redaktionen erfarenheter från användare av handsfree.

Tre svar har inkommit nämligen från Kenneth Danfelter i Halmstad, Bo Lysell i Vassmolösa och från Tore Ackerström i Askim.

Alla tre använder handsfree men i olika utsträckning. Tore använder handsfree regelbundet. Han arbetar heltid som marknadschef och pratar därför mycket i telefon och på möten. Tore är helt nöjd med sin handsfree. Bo och Kenneth använder handsfree periodvis. Bo anser att det är svårt att komma igång och prata – stort mottryck medan Kenneth anser att det är problem med plåstret. När Kenneth använder sin handsfree sitter plåstret kvar ibland bara någon timma. Vi harbett chefgopeden Jonas Karling på Karolinska Sjukhuset att kommentera svaren. Jonas säger så här:

LOGOPEDEN TIPPSAR

BENGT JOHANSSON

"Erfarenheterna från mina egna laryngektomerade och från rapporter från övriga landet säger att alla är mycket nöjda med Provox FreeHands HME. Tyvärr är det dock problem att få plåstret att sitta ordentligt. Detta beror ju på att hela kraften hänger på plåstret jämfört med när man använder ett finger att stänga till med då ju plåstret "får hjälp" att sitta på plats. Det finns dock individuella skillnader och erfarenheter och det är ju Kenneth, Bo och Tore bra exempel på. Det som kan skilja mellan olika FreeHandstalare är t ex:

- Området kring stomat – djupt stoma eller oregelbundenheter gör det svårare att få plåstret att sitta.
- Om huden där plåstret sitter buktar utåt varje gång man talar med FreeHands släpper plåstret lättare – använd XtraBase plåstret!

- Hosta och slem försvårar förstås – försök att känna efter innan bostan kommer och ta bort FreeHands i tid. Håll emot plåstret med ett finger då FreeHands sitter hårdare i hållaren.
- Ju lättare en person har att bilda rösten desto mindre påfrestning blir det på plåstret.
- Bo's problem med att komma igång kan bero på att hans membran är något för styvt – prova ett mjukare!
- När man inte är i ett samtal – utnyttja OFF-funktionen så avlastar man plåstret.

Mina laryngektomerade patienter har kommit fram till följande förfaringsätt för att nå bästa möjliga resultat med FreeHands och plåsterproblemet:

1. Rengör området kring stomat ordentligt – låt torka.
2. Applicera ett skyddsmedel kring stomat som SkinPrep (Atos Medical ref. nr: 59420425) eller Cavilon No Sting barriärfilm (Apo-teksbolaget art. nr: 262196) – låt torka minst 3 minuter.
3. Pensla ett lager silikonlim (Atos Medical art.nr: 7720) och låt torka minst 3 minuter.
4. Pensla ytterligare ett lager silikonlim och låt torka minst 3 minuter.
5. Sätt på ell plåster – XtraBase eller FlexiDerm oval – massera tejpen mot huden.
6. Använd inte FreeHands förrän efter 30-60 minuter!!!! Använd fingertillslutning i stället under denna tid.

Lyccka till!!"

JONAS KARLING

RÄTT LÖSNING PÅ "Larykrysset" I-2004

Vårt första kryss för året fick tyvärr inga pristagare.

Ingen hade svarat helt rätt. Här bredvid ser du den rätta lösningen.

Nu har vi ett nytt kryss så ge inte upp! En ny utmaning och en ny möjlighet. Vi önskar er bättre lycka denna gång!

Redaktionen

				A	B	PE MET REV	MAL TUMMEL TUMMAS FAL	E	M	A	N	SÅGOF TRIST- MÅL	MÅN MÅNÅN MÅNÅN MÅNÅN	I	O	KPST
→				A	S	T	R	I	D	→	L	I	N	D	G	
				R	Å	V	B	O	A		E	N	T	E	R	
				I	N	N	S	T	I		L	A	G	A	R	E
				L	E	K	R	U	M	RELÅR	K	O	L	O	N	N
				N	E	A		I	F	A	L	L		Y		
				F	I	S	K	A	L		S	A	N	E	R	A
				S	K	A	N	D	I	N	A	V	P	E	N	S
				S	Å	R	G			O	R	A	M	I	D	
				O	S	L	O	R	A	B	B	F	N	I	S	S
				B	E	L	S	E	B	U	B	A	C	O	O	
				E	R	S	P	E	L	A	R	E	D	E	M	
				R	A	P	A	L	L	E	G	R	O	N	A	
				F	I	L	M	R	E	K	L	A	M	N	E	
				A	L	A	M	O	R	O	A	D	E	D	I	
				L	U	N	G	L	O	B	G	T	J	E	C	
				T	I	L	L	S	Y	N	E	S	R	A	I	
				A	B	S	I	D	N	A	R	V	I	K	S	
				R	O	S	M	A	R	I	S	A	O	M	N	
				N	I	T	T	O	N	L	J	U	S	T	E	
				P	U	M	A	K	O	L	U	M	N	O	A	
				S	O	R	L	O	K	O	G	A	S	T	P	

	VÄXTSTÖD	KONSTANT TRASSLIGT	SNAL	SKAM		TAMJD	FINNS		TUNNSTAV	RIKTNING	MANE		
	HAN MED RESTEN	PASSRITARE					BULGARIENHOFTEN		VRANG		POSTADRESSSMILAR	ROCK	STUDIO
	FÖRE EG OCH EU ENTREPORTAR		SNABB SEBASTIAN	NYTEKNIK JOJLSON	ARABSON	NORRLÖRT	LÅST OCH SÅ			VARTHJALPMEDEL			
SLAGBOM	BETYG	FYR-KLÖVER	PROTES	LITET MÅTT									LUXEMBORG
	SVARA! DIPLOMATSTOL		KAR EGODEL			RYSKJ RIKSRÅD	PARTNER FÖRLAGSNAMN			FÖRSTÄRKTES			
	FÖRKUNNARE			SÖT FRUKT	GUDINNA	BERGSKEDIA				OKORT		SPANIEN	
MATTEMATISKT		FLICKNAMN TVÅ			TURK					ÅTERFÖRLED		SNO	SKEPNAD
				SÄNKOR						KAP			
ONSDAG I VECKAN	VÄRKA						ALLTJAMTANS	SIGNUM	UTGIS				
		SKÅNEORT	RIKTNING VÅR TÄVLING	MILITÄR LEDNING	AR SCHWITZ						OLYCKSGUDINNA Lågland	SIFFROR	
FILMIKAL	TERRÄRD	SPRIDARE			TYSK STAD SLASK			FILM-LENA	STOR ÖRT				
TIRA		MÅNSLÅGE SLABBAS					OTUR SYNDIKAT			NYASTE	BERGTOPP		KÖR
SKIFVA			VÄRDEPOST		RUSTNINGEN	ASATOR SRI LANKA FÖRR	RESES	EXAMEN				TOR	
SKALÄMME			BARNHAST	FÖRSTKLASSIG AVKOMMA									HACKA
KYRKO BREV	MANLIG		TRÄDRAD			VALUTA				PILOT	VERKSTUTSKÖTT	SPRANG	
POJKNAMN			MÖRK					RAKNAR UPPLAGOR					
LANGTAL					RADIATOR		TERROR ORG.		NORGE		ATMOSFÄR		
OPERA	JUNIOR	ÖRT		TRIVAS		LEVNADSAKTION			RYSSJA				
FÄRTIGS ÖPPNING		RÄCKA			SNATTA					JAN JONSSON	MEDLA		

KRYSSET. Lösningen på krysset kan skickas till Svenska Laryngförbundet, Barks Väg 14, 170 73 Solna före den 15 augusti 2004. Märk kuvertet "KRYSSET 2/04". Först öppnade rätta lösning belönas med en lott från Cancerfondens Rikslotteri. Andra pris är 8 vykort med motiv av Carl-Anton, tredje pris är 6 vykort. Rätt lösning på krysset och pristagarnas namn publiceras i Lary nr 3/04.

Namn:.....
 Adress:.....
 Postnr:.....
 Postort:.....

SVENSKA LARYNGFÖRBUNDET

läns och regionalföreningar

med kontaktpersoner

Laryngföreningen Dalarna

PER TESTAD

Kung Magnigatan 19, 791 51 Falun
Tel: 023-267 17

Laryngföreningen Gävleborg

SIV BAGLIEN

Oxtorget 1 B, 2 tr.
826 32 Söderhamn
Tel & Fax: 0270-164 59
Mobil: 070-548 60 39

Norra Sveriges Laryngförening Umeå

BO PERSSON

Övre Hantverksgatan 20A
831 86 Östersund
Tel: 063-12 30 41
Mobil: 070-512 51 96
E-post: bo.persson.laryng@telia.com

Hallands Laryngförening

PER-OLOF JOSEFSSON

Bokgatan 6, 310 41 Gullbrandstorp
Tel: 035-536 78

Stockholms Läns Laryngförening

GUNNAR SCHNEIDER

Henriksdalsringen 45, 131 32 Nacka
Tel&Fax: 08-615 03 24
E-post: schneider@chello.se

Sydöstra Laryngföreningen

KJELL ANDERSSON

Rättarvägen 4, 612 31 Finspång
Tel & Fax: 0122-155 47
E-post: kjell.sven-olof@telia.com

Södra Sveriges Laryngförening

LENNART JOHANSSON

Per Albin Hanssons väg 56 B,
214 63 Malmö
Tel: 040-96 23 40

Laryngföreningen Göteborg

GÖSTA JORHEDÉ

Tiokampsgången 2
418 39 Göteborg
Tel & Fax: 031-56 35 41
E-post: Gulvi.Jorhede@swipnet.se

Uppsala Laryngförening

GUNILLA BELING

VERA LIND

Västmanlands Laryngförening

KAARLO VUOLLE

Lerkärmsgatan 10, 732 51 Västerås
Tel&Fax: 021-41 74 76

Laryngföreningen i Örebro och Värmlands Län

STEN-OVE PEETERSSON

Styrbordsgatan 12, 652 27 Karlstad
Tel: 054-21 87 35

KAPITEX

Trachinaze+Plus

Stomafiltret utan klister – det bästa för dig och din hud. Renar, värmer och fuktar luften, skapar ett bra andningsmotstånd. Lämpligt för dig med känslig hud, och för dig med djupt liggande stoma. Enkelt att använda, diskret och lättburet. Fungerar även med röstventil.

Önskar du mer information, ring eller skriv till logoped Lena Lageson.

Kapitex Scandinavien, Karlsrovägen 39, 302 35 Halmstad, Telefon/Fax: 035 /10 46 89

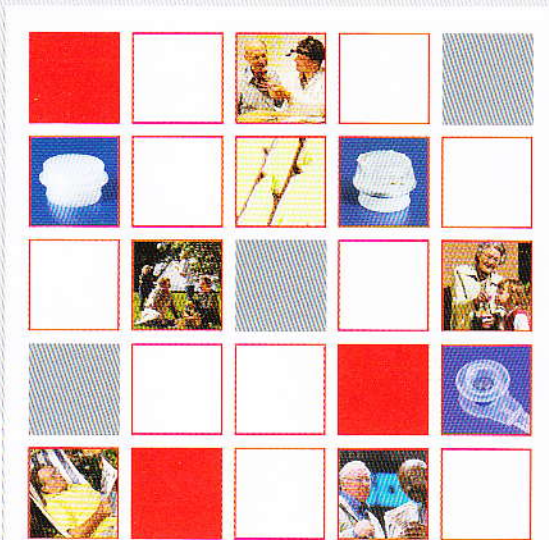
E-Mail: lena.lageson@telia.com

www.kapitex.com

Provox®

Katalogen för 2004 finns nu på svenska!

The Provox® System

Katalog 2004

ATOS
MEDICAL

SVENSKA

ATOS
MEDICAL